

Футзал як засіб фізичного виховання студентської молоді

Петренко Ю. М., Дуднік Ю. М.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Анотація. Проведено огляд можливостей застосування футзалу для фізичного виховання студентської молоді. Вказано на важливість забезпечення зацікавленості здобувачів вищої освіти до занять фізичною культурою та спортом, дотримання здорового способу життя, поповнення знань про шляхи збереження та зміцнення свого здоров'я протягом усього терміну навчання у закладі вищої освіти. Показано, що при підготовці здобувачів вищої освіти у ЗВО неспортивного профілю спостерігається широке застосування спортивно орієнтованого фізичного виховання, дієвим засобом якого є ігрові види спорту. Наведено історію розвитку футзалу в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна

Ключові слова: футзал; здобувач вищої освіти; спортивні ігри; фізичне виховання, здоровий спосіб життя.

Вступ. Фізична культура і спорт є важливою складовою діяльності закладів вищої освіти. Аналіз досліджень та публікацій показав, що наразі реорганізації вимагає не лише освітній процес з фізичного виховання здобувачів вищої освіти, а й структура роботи з розвитку фізичної культури та спорту у вишах. За даними дослідників традиційна система фізичного виховання у закладах вищої освіти, змістовна частина якої побудована на суворій регламентації й авторитарності освітнього процесу, на сучасному етапі потребує впровадження нових напрямків організації занять з фізичної культури та створення нової моделі фізичного виховання студентської молоді (Ольховий, et. al., 2015).

На думку фахівців фізичного виховання сучасна студентська молодь являє собою соціальну групу, для якої характерною є низка специфічних умов життєдіяльності. Зниження рівня рухової активності здобувачів вищої освіти обумовлене не тільки збільшенням витрат часу на навчання, але і способом життя, який став звичним для більшості молоді: захоплення комп'ютерними іграми, соціальними мережами, нераціональне харчування, нестача сну, недостатнє перебування на відкритому повітрі, наявність шкідливих звичок. Певні корективи у життя населення України було сталися спочатку під час пандемії коронавірусу, а потім – після введення воєнного стану. У цих умовах тільки належна організація процесу фізичного виховання у закладах вищої освіти України, яка передбачає поєднання обов'язкових і позанавчальних занять, активізацію фізкультурно-оздоровчої і спортивно-масової роботи у ЗВО, урахування особистісних уподобань здобувачів освіти у виборі видів

спорту (рухової активності), зміцнення матеріально-технічної спортивної бази вишів та ін., здатні подолати негативні тенденції зниження стану здоров'я й рівня фізичної підготовленості студентської молоді.

Дослідники зазначають, що організація занять у закладах вищої освіти як факультативних (без підсумкового контролю та включення до навчальних планів) може призвести до повної руйнації системи фізичного виховання студентів та суттєвого погіршення їх здоров'я, закриття рекреаційно-відновлювальної інфраструктури вишів України, послаблення рівня обороноздатності держави. Вирішення ж проблеми активізації і позитивного ставлення здобувачів вищої освіти до занять з фізичного виховання має здійснюватися за рахунок занять здобувачів освіти у секціях з видів спорту (рухової активності), що є притаманним європейським університетам (Темченко et. al., 2022).

Розвитку діяльності з фізичної культури та спорту сприяє також створення у закладах вищої освіти окрім освітніх підрозділів, якими є кафедри фізичного виховання та спорту, нових структурних підрозділів – фізкультурно-спортивних центрів, спортивних клубів тощо. У закладах вищої освіти це можливо здійснити завдяки автономії, яка передбачає самостійність, незалежність і відповідальність у прийнятті рішень стосовно розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу, наукових досліджень, внутрішнього управління, економічної та іншої діяльності, самостійного добору і розстановки кадрів (Бабічев, 2022).

Мета дослідження – проаналізувати можливості використання футзалу як засобу фізичного виховання студентської молоді.

Матеріал та методи дослідження. Теоретичний аналіз і узагальнення науково-методичної літератури.

Результати дослідження та їх обговорення. Спортивні ігри є популярним засобом фізичного виховання студентської молоді. Футзал, який відносно недавно сформувався як самостійний вид спорту в Україні, дуже швидко став одним з найпопулярніших засобів оздоровлення та залучення до змагальної діяльності студентської молоді. Ця командна спортивна гра активно використовується у спортивно орієнтованому фізичному вихованні у багатьох закладах вищої освіти України. Використання футзалу у закладі вищої освіти сприяє кращому ознайомленню студентської молоді із методикою та особливостями цього виду ігрової діяльності (Ярмоленко & Малахова, 2019).

Н. Бугайчук підкреслює, що у сучасному спортивному середовищі футзал є чи не наймасовішим видом оздоровчо-рекреаційної рухової активності. Великі футзальні турніри (чемпіонат світу, чемпіонати Європи серед чоловіків, жінок, юнаків до 19 років), широко висвітлюються по телебаченню та в інтернеті, а успіхи на цих турнірах наших національних збірних викликає інтерес серед різних верств населення та може сприяти їх залученню до активного дозвілля, що, зрештою, забезпечує підвищення їхньої рухової активності. Отже, наразі існує нагальна потреба в додаткових заходах,

спрямованих на залучення студентської молоді до оздоровчо-рекреаційної діяльності засобами футболу.

Футзал як ефективний засіб фізичного виховання сучасної молоді має такі функції гри:

- інтегруюча – визначає й координує взаємодію педагогічного, психологічного та соціального компонентів ігрової діяльності або переважання одного з них залежно від поставлених завдань;
- розвивальна – забезпечує динаміку розвитку психофізичної підготовленості, мотиваційної, емоційної, когнітивної й волевої сфер особистості;
- компенсаторна – надає можливості для реалізації актуальних потреб здобувачів освіти в самовираженні, самоствердженні, саморозвитку, самопізнанні, самовдосконаленні (Головіна, 2018).

Використання футболу в умовах освітнього процесу сприяє кращому ознайомленню студентської молоді із методикою та особливостями цього виду ігрової діяльності. Водночас заняття з футболу в позанавчальний час може розглядатися як засіб відновлення після розумових навантажень і перевантажень, міжособистісного спілкування студентів, їх взаємодії з педагогами, батьками та іншими дорослими. Відомо, що в процесі гри у футбол відбувається постійне чергування моментів високої, низької й помірної активності. При цьому часто учасники самостійно регулюють величину навантаження, що позитивно впливає на функціональний стан організму (Бугайчук, 2022).

Футзал почав розвиватися у Харківському національному університеті у 90-х роках ХХ століття завдяки введенню турніру з цього виду спорту до традиційної студентської Спартакіади. При переході до спортивно орієнтованого фізичного виховання цей вид спорту цілеспрямовано застосовувався як для оздоровлення студентів, так і підготовки спортсменів до участі у обласних, державних та міжнародних змаганнях.

Основними завданнями роботи з розвитку футболу в Каразінському університеті є:

- сприяння оздоровленню здобувачів вищої освіти та працівників університету шляхом організації та надання фізкультурно-оздоровчих послуг з футболу;
- організація фізкультурно-спортивної роботи, підготовка і проведення спортивно-масових заходів, спрямованих на популяризацію фізичної культури, спорту та здорового способу життя;
- надання на спортивних спорудах платних фізкультурно-оздоровчих послуг у час, вільний від проведення навчальних занять з фізичного виховання, спортивних змагань та спортивно-масових заходів;
- організація та проведення спортивних змагань;
- раціональне використання наявної спортивної інфраструктури, сприяння її реконструкції та ремонту;

➤ залучення талановитих спортсменів з числа абітурієнтів для вступу до університету.

Результатом роботи з розвитку футзалу стало зростання кількості здобувачів вищої освіти, які обирали футзал у якості оздоровчо-рекреаційного виду фізичної активності, збільшення кількості команд в університетських футзальних змаганнях, розвиток системи змагань з футзалу в університеті. Завдяки залученню до навчання в університеті талановитих футзалістів, збірна команда вишу досягла значних успіхів в обласних студентських змаганнях «Спорт протягом життя», двічі виборола золоті медалі чемпіонатів України серед закладів вищої освіти (2018 р., 2021 р.), ще тричі ставала срібним призером цих змагань (2003 р., 2016 р., 2019 р.). А у 2024 році, не зважаючи на відсутність нормальних умов для тренувань, команда стала бронзовим призером студентського чемпіонату України.

У 2019 році команда Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна стала срібним призером чемпіонату Європи серед студентів (Португалія, м. Брага), а у 2022 році посіла 5 місце на Європейських університетських іграх (Польща, м. Лодзь).

Спортивні успіхи стали результатом створення багаторівневої системи підготовки та відбору футзалістів: проведення спільних тренувань абітурієнтів зі студентською спортивною секцією, участь трьох команд університету у найбільшому в Україні аматорському турнірі «Кубок футбольного клубу «Універ», де змагаються понад 100 команд. Така система сприяє підвищенню спортивної майстерності студентів у футзалі, залучення їх до провідних команд турніру та команд, які є учасниками чемпіонату України, Польщі, Литви, Латвії та інших країн. Багато студентів-футзалістів Каразінського університету стали майстрами спорту України, а Даніїлу Абакшину та Ярославу Лебідю за вихід до півфіналу ЄВРО-2022 було присвоєно звання «Майстер спорту України міжнародного класу». Даніїл Абакшин у 2024 році став бронзовим призером чемпіонату світу та отримав срібну футзалку як другий серед бомбардирів турніру.

Вихованці футзальної секції Каразінського університету неодноразово ставали переможцями та призерами чемпіонатів України, входили до складу студентської та національної збірної команди України з футзалу. Чемпіоном світу серед студентів був Дмитро Литвиненко, срібним призером – Даніїл Абакшин, бронзовим – Сергій Малишко, а Давид Калашнік разом зі студентською командою України посів 4 місце у 2024 році. У складі збірних команд України U19, учасниці фінальної частини першості Європи серед юніорів, у різні роки виступали Євгеній Козлов (2019 р.), та півфіналісти таких турнірів Давид Калашник, Сава Лутай (2022р.), Андрій Єлішев, Владислав Ткаченко та Ігор Пелецький (2023р.).

У складі національної збірної команди України виступали Денис Овсянніков, Сергій Якунін, Дмитро Литвиненко, Сергій Малишко, Ярослав Лебідь та Даніїл Абакшин.

Завдяки популярності футболу серед здобувачів вищої освіти у 2025 році футбол вперше в історії студентського спорту включено до програми ХХ літньої Універсиади України.

Висновки. Пріоритетною метою розвитку футболу у системі спортивно орієнтованого фізичного виховання здобувачів вищої освіти у сучасних соціально-економічних умовах є комплексне вирішення оздоровчих, освітніх та виховних завдань. Зміцнення здоров'я студентської молоді є актуальним не тільки з огляду необхідності реалізації державної програми фізичного виховання, але і закладання фундаменту формування здорового способу життя. Формування у здобувачів вищої освіти фізкультурно-оздоровчих компетентностей сприяє адаптації випускників вишів до нових умов життя й роботи по закінченні навчання.

Література:

- Бабічев, Анатолій, Темченко, Володимир, & Акінін, Леонід (2022). Модернізація системи управління галуззю фізичної культури та спорту у закладі вищої освіти. *Фізична культура, спорт і здоров'я: стан, проблеми та перспективи*, 503–505.
- Головіна, С.С. (2018). Організація занять з фізичного виховання на основі використання засобів футболу у закладі вищої освіти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*, 154(1), 54–58.
- Бугайчук, Назар (2022). Оздоровчо-рекреаційна роль футболу в організації дозвілдової діяльності студентської молоді. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*, 4 (60), 42–46. DOI: <https://doi.org/10.29038/2220-7481-2022-04-42-46>
- Ольховий, О.М., Петренко, Ю.М., Темченко, В.О., & Тимченко, Г.М. (2015). Модель спортивно орієнтованого фізичного виховання студентів із застосуванням інформаційних технологій. *Фізичне виховання студентів*, 3, 29–37.
- Темченко, В., Коник, Г., Усова, Т., Коленченко, А., & Чупир, К. (2022). Спортивно орієнтоване фізичне виховання при факультативній формі організації занять. *Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств населення*, 96–103.
- Ярмоленко, О.В., & Малахова, Я.В. (2019). Оптимізація процесу фізичного виховання студентів на основі застосування конструктивної моделі спортивно-орієнтованого фізичного виховання з використанням футболу. *Педагогіка й сучасні аспекти фізичного виховання*, 11, 38–44.

Відомості про авторів

Петренко Юрій Михайлович – старший викладач кафедри фізичного виховання та спорту

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: petrenkofybol@gmail.com

Дуднік Юрій Миколайович – старший викладач кафедри фізичного виховання та спорту

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: anisimparapisim@gmail.com

Надійшла до редакції 10.01.2025 р.